

Fotogrāfa profesionālā pašapziņa.

Dažādu nozaru pētniekiem par cilvēku pašapziņu (tai skaitā fotografējošo cilvēku) joprojām būtu daudz ko teikt visai izvērstu secinājumu apjomā. Tie būtu gan akadēmiski secinājumi pastāvoši kopš Platona laikmeta un dažādas jaunākas atziņu versijas, kuras radījis mūsdienām tuvāks Laika fons. Pašapziņas faktora pētnieku vēstījumi, manuprāt, būtu noderīgi gan ar fotogrāfijas tehnoloģijām iegūtu attēlu ražotājiem, gan to lietotājiem, gan tiem, kuriem šķiet ka ar fotografēšanu viņiem pašiem nav nekādu saistību un savu attēlu pasē viņi nekad nav redzējuši.

Šis sociālās saskarsmes iespēju mezgls ir tik daudzveidīgs, ka pāris desmit minūšu ilgā uzrunā būtu iespējams piedāvāt tikai dažus uzmanības pievēršanas vērtus aspektu nosaukumus.

Tas nogrieznis starp realitātes novērošanu, novērojuma pierakstīšanas emocionālajiem impulsiem un atbildīgu procesu vadību ir visai garš un ar lielu jēgas noteikšanas ietilpību. To varētu salīdzināt ar auto vadīšanas prasmi. Arī tā paredz ne tikai satiksmes noteikumu zināšanu, bet arī mērķu – starpstaciju un gala staciju apjēgšanu. Kādēļ gan tur vai citur nokļūt. Tātad tas nozīmē atbildību par savām rīcībām pret sevi pašu un tiem, kurus skar fotogrāfa darbības sekas.

Tikai vizuālās komunikācijas teritorijā ceļa zīmes nav izliktas tādā formā kā uz transporta maģistrālēm. Nevar veikt vienkāršus secinājumus, ka kāda krustojuma nosacījums atceļ iepriekšējās zīmes darbību. Attēla palaišana plašajā pasaulē aizskar daudzus cilvēkus un visai bieži ne gluži tā kā autoram ziņo viņa emocionālie impulsi fotokameras slēdža nospiešanas brīdī.

Bet nosacījumi uz vizuālās informācijas saskarsmes maģistrālēm un taciņām pastāv un tie ir vienlīdz saistoši gan tiem fotografēšanas amata pienākumu izpildītājiem, kuri ražo tādu vai citādu vizuālo informāciju (mākslas produktus ieskaitot) un arī tiem, kuri fotografēšanu piekopj kā privātu izklaidi vai relaksācijas formu. Abu statusu un apziņas savdabību sajaukums atbildību neatceļ. Tiklīdz kāds izraisa publisku saskarsmi tā iestājas atbildība un attēlu apskatīšanas piedāvājumu var uzskatīt arī par aizskārumu.

Mana pieredze saskarsmē ar Fotogrāfijas nozari nu jau tuvu 50 gadu laika nogrieznim ir nostabilizējusi dažas atziņas un manu personīgo lēmumu pieņemšanai tās noteikti ir noderējušas. Arī priekš tās augstās atbildības - piedāvāt šo savu pieredzi tiem, kuri vēlas iegūt kādas ceļa norādes fotogrāfa -amatnieka vai pat Fotogrāfijas nozares speciālista visai komplicētajā profesionālās atbildības telpā.

Pieredzei bija būtiska nozīme izvēloties šī gada „Fotofesta” tikšanās tēmu un šī viedokļa izteikšanas virzienu, jo tā mana personīgā pieredze arvien pārliecinošāk uzrāda kādu nu jau šķiet gandrīz neārstējamu iemeslu Latvijas Fotogrāfijas nozares visai marginālajai pastāvēšanai. Šeit Latvijā ir fotografēšanas iemaņas kopjoši cilvēki, ir ar fotogrāfijas tehnoloģijām informācijas produktus ražojoši cilvēki, ir daži izcili realitātes tēlu satvērēji, ir fotogrāfijas instrumentu lietotāji vizuālās mākslas teritorijā un pat daži nozares atraktīvāko norišu aprakstītāji, bet nozare joprojām migrē starp IR un NAV.

Secinājums nav jauns un kā publiski izteikts pastāv vismaz kopš 1987.gada. Tad publiskā viedokļu apmaiņā par fotogrāfijas nozares kopšanas perspektīvām radās vismaz pāris no padomju taisnā

kursa atšķirīgas iniciatīvas. Šī pēdējā ceturtdaļgadsimta laikā nu jau vairākas tādas iniciatīvas ir nokaltušas kā jauni stādi, kuru attīstību kopienas tuvredzība un slinkums nav vēlējušies audzēt. Tas ka Latvijas dažādu administrējošo iestāžu vadītāji un darbinieki arī ir roku pielikuši nozares turēšanai tālāk no tās jaudas attīstīšanas un līdz ar to no produktīvas līdzdalības tautsaimniecībā tagad ir kļuvis par vēstures objektīvo faktu. Kāpēc, kurš un cik daudz tā ir citas pētniecības nozares kompetence. Būtiskākais faktors ir tas, ka „bumba ir šajā laukuma pusē” un tā ir pašas nozares kopienas rīcības izvēle. Atsevišķo indivīdu žēlabas ka Jānītis uz mani pirms divdesmit gadiem ne tā paskatījās un sociālā darbiniece neapciemo mani katru trešo dienu, lai atgādinātu dažus profesijas pastāvēšanas nosacījumus, pieder pie savas laukuma puses atbildības trūkuma. Nekas cits kā savas apziņas higiēnas ignorēšana šo parādību neuztur.

Ar katru kādas iniciatīvas grupas uznācienu uz publiskās skatuves mana pieredze pēdējā laikā signalizēja arvien skaļāk, ka profesionālā kopiena visai drīz atkal pati nogalinās savu patstāvības perspektīvu. Šī trauksmes nojausma nav zudusi.

Sabiedrību, kādu to paši esam izveidojuši un arī izglītošanas metodiku šeit un tagad šoreiz atstāšu otrajā plānā, jo, manuprāt, tikai mūsu izvēles un lēmumu delikātās attiecības ar savu pašapziņu virza kustību mūsu esības un Laika telpā. Piedāvāju to jau sarunas ievirzes tēmas noteikšanas laikā un turpinu aicināt diskutēt, bet ne pļāpāt, par to nozarei piederīgo pašapziņas attīstības daļu, kas nav iedomāta un nav arī sūnu ciema tikums – neadekvāta pazemība iejaukta slinkumā. Līdz šim retās un kusslās fotogrāfu kopienas viedokļu apmaiņas kļūtu lietderīgākas, ja tās tiektos uz apjausmu par to kādas zināšanas un personību kvalitātes būtu vēlamas nozares labas veselības uzturēšanai un kādu nodomu īstenošanas stabilitāti vajadzētu uzturēt. Šo secinājumu kā aicinājumu esmu izteicis jau vairāk kā desmit reižu dažādos foto nozares saietu pasākumos.

Atliek vien atkal atgādināt, kā šādas sarunas vēlamā kvalitāte tā arī nav iestājusies un pateicoties 2015. gada „Fotofesta” organizatoru aicinājumam atkal biju tas, kurš rosināja pagriezt klātesošo prāta nodarbes personas un profesionālās kopienas saskarsmes attiecību telpiskās apjausmas virzienā.

Šādu vai līdzīgu mērķu stabilitātes sasniegšana vienmēr ir bijusi indivīdu pašapziņas summas rezultāts un tādas pozitīvās summas gadījumos to radikāli destruktīvi nav spējusi ietekmēt ne brutāla despotisma ne bezatbildīga liberālisma pārvaldes politika.

Pēdējais pārvaldes modelis, šķiet, ir tuvāks mūsu ikdienas realitātei. Protams ar dažiem skumji amizantiem un krimināliem valsts nozagšanas elementiem. Tam modelim piemīt arī dažas tādas savdabīgas un it kā maigās formas kā jau pieminētas izglītības metodikas tāda kā iekonservēšana nenoteiksmē un izglītības produkta radīšanas nekonekventa īstenošana. Tas produkts, manuprāt, būtu kādā nozarē kompetences pamatus apguvušas personības. Līdzšinējās izglītības ražotāju nozares darbības vērtējamās kā to īstenotā izglītības procesa - pakalpojuma saņēmēja atstāšana uz ceļa bez noteiktas perspektīvas. Tas pavisam nenozīmē ka izglītības iestādēm un valsts pārvaldei vajadzētu nodrošināt ar darba vietu katru, kurš pieņemami, bet viduvēji ir apguvis kādu zinību programmu. Tas nozīmē, ka vairāku profesiju un vizuālās komunikācijas nozares speciālistu izglītētāji jau nu īpaši tuvredzīgi skatās uz šo zināšanu potenciāla diapazonu. Tāpat kā kūtrie fotogrāfijas nozares burzmas dalībnieki, kuri savu iespēju perspektīvu apstādina pie kādas

fotografēšanas ierīces apkalpošanas iemaņām. Abus laukus vieno tāds pašapziņas vārgums, kas neaudzē atbildības apziņu.

Vai tā būtu kāda nacionālā sērga? Procesu vadītāji jau pāris desmitgades lieto šīm situācijām vienmēr ir noderīgu un visai universālu attaisnojošo pamatojumu- jums katram ir pilnīga savas izvēles brīvība.

It kā nav jau iemesla protestēt ja brīvību piedāvā, bet vai šī universālā atbilde ir tik visaptveroši lietderīga? Vai visu iesaistīto rīcību kopums ir vērst uz plašāku lietderības noteikšanu?

Pievērsīšos tai mūsu katra un arī fotogrāfijas nozares kopienas problēmas pusei – kas veido mūsu pašapziņu un kā mēs paši spētu veikt korekcijas tajā, ja nu pēkšņi atklātu ka esam bijuši neuzmanīgi pret sevi.

Vispirms pavisam īss atskats nozares vēsturē.

Fotografēšanas amats savā sākotnē patiesi nerodināja nepieciešamību apgūt lielu zināšanu daudzumu un kādu īpašu šo zināšanu lietošanas intensitāti vai kvalitāti. Fotogrāfs bija pakalpojumu sniedzējs un visai ilgstoši šī apziņas konsekvence pat motivēja tādu kā lepnumu par savu statusu. Jau 20.gs. pirmajās pāris desmitgadēs ļoti radikāli mainījās fotogrāfijas radīto produktu lietošanas diapazons un ietekme. Līdz ar to mainījās arī šo produktu izgatavotāju sociālais statuss un pašapziņa. Process bija nelīdzens un neviendabīgs, bet ap 20. gadsimta vidu lielākajā daļā Rietumu pasaules fotogrāfija nozare bija ieņēmusi vizuālo vēstījumu operatora pirmo pozīciju. Tas nozīmēja arī būtisku nozares attīstītāju un iesaistīto pašapziņas kvalitātes pagriezienu.

Ja šāda producentu, ražotāju un patērētāju pašapziņas izmaiņa nebūtu notikusi, tad nozarē nesāktos arvien straujāks kompetences akumulēšanas process. Tas uzsprāga ar ģeometriskas progresijas jaudu 1980- to sākumā un turpmākajās divās desmitgadēs izveidojās tas fotogrāfijas kā ekonomikas un kultūras nozares simbiozes modelis kādu mēs varam lietot šodien. Protams, ja neesam par kūtru iepazīties ar motivāciju un procesu īstenošanas mehāniku tajās vietās, kur tas notiek. Jau vairāk kā ceturtdaļgadsimtu visai ievērojams skaits tajā laikā iedibināto Fotogrāfijas muzeju un fotogrāfijas galeriju pasaulē krāj un operē ar fotogrāfijas tehnoloģiju radītiem attēliem ļoti plašā produktu lietderības diapazonā. Tie lielākoties ir patiesi vizuāli iespaidīgi darbi. Tomēr līdztekus pastāv arī ar vārdiem nemotivētu iemeslu radīti un par „mākslu” nosauktu attēlu kaudzes. Kaut arī šodien tā kādreiz par subkultūru dēvētā produkcija ir sastopama visai lielos apjomos arī tradicionāli par Rietumu valstīm dēvētajās teritorijās, tad pastāv kāda pret Latvijas realitāti salīdzinoša atšķirība.

Tā nosakāma ar to kompetences jaudu kā kādas kopienas vai valsts ietvaros notiek profesionāla ražotāja un patērētāja apziņas veidošana. Tā izpaužas kā jau pieminētās izglītības „kārtainais pīrāgs”, kura patērēšanas kvalitāti **nenosaka** pīrāga ārējā dekorācija. To ārējo pievilcības tēlu jau arī mēs spējam radīt un mums pat ir bijuši objektīvi iemesli būt iedomīgiem par šādu dekorāciju radīšanas veiklību. Es to saku pavisam bez ironijas un

kādas nosodījuma tonalitātes, jo Latvijas autoru radītie šādi attēli ir objektīvi, tie pastāv un kādas atzinības par tiem nav falsifikācija.

Problēma ir tikai kopējā nozares kompetences kvalitātē un tajā pašapziņas stāvoklī, kurš pieļauj ieilgušu snauda stāvokli vai veiklu bezatbildības īstenošanu. Pavisam komiski un ar nožēlojamības piegāršu scēna atkārtojas, ja daži no tāda kā snauda pamostas pēc gadiem divdesmit, ierauga citas dekorācijas, saklausa dažus retāk dzirdētus terminus un pieņem tos lietošanai neiekustinot savas apziņas analītiskos apcirkņus. No konstruktīvas distances vērojot rodas pieņēmums, ka šie apcirkņi nemaz un nekad nav bijuši gatavi darbam.

Tas ir stāsts par savdabīgu atavismu, par priekšstatu lietošanu neatbilstoši laikam, kurā tie vai citi fotografējošie dzīvo. Tātad arī par mums šeit un tagad. Tā neatbilstība izpaužas ne tikai vienā virzienā - kā atpalcība no laika. Skriešana līdz laikam ar par pareizu paziņotu, bet pašam lietotājam nereti pēc būtības nesaprotamu lozungu neizskatās daudz labāk. Praksē tāda rīcība gan tiek cildināta biežāk. Joprojām jau tikai pieņēmums ka kādu darbību vajadzētu klasificēt kā tādu it kā progresīvu ir daudzu norišu motors. Tas darbojas kā triks, kurš ekspluatē iesaistīto nekompetenci. To personu darbību, kuras ļoti labi apzinās popularizēto vērtējumu un lozungu patieso kvalitāti sauc ļoti jau tradicionāli – par negodprātīgu un noziedzīgu darbību.

Arī šādas atziņas ir līdz apnikumam tradicionālas tāpat kā šādas prakses atkārtotāšanās. Bet.....nekas cits kā kādu procesa dalībnieku pašapziņa šādas situācijas neģenerē un pie tam ar smeldzošu nolemtību. No tā arī secinājums ka sociālo taisnīgumu par jebko var pieprasīt un pat iegūt. Kaut arī izklausās neticami var izlīdzināt vēsturiski iesakņojušos šķībumus ar likumu un valdības rīkojumu spēku, bet rezultātā pozitīvas sekas neiestāsies, ja kopienas lielākā daļa nespēs sevi organizēt savas pašapziņas paplašinājumam. Tā izplatītākā mūsu apziņas darbība ir līdzīga „ātrās pārtikas” patērēšanas motivācijai. Neskatoties uz objektīviem pētījumiem un visai biedējošo secinājumu jēgu savvaļā atstāta apziņa ignorē šos secinājumus. Kaut kādu zināšanu fragmenti un iedomības summa veido izplatītāko pašapziņas formu „lēti un pamatīgi”. Tā palīdz uz grābekļa uzkāpt arī divdesmit otro reizi.

Fotogrāfijas nozarē ir jārespektē tā īpatnība, ka kādu vizuālās informācijas vienību novērtējumu nevar vienkāršot analogi kā sadzīvei nepieciešamu virtuves priekšmetu ražošanu. Tai nav tik viennozīmīga pareizā vai nepareizā lietas vērtība vai izmantošanas veida iespēja. Katram attēlam ir kāda lietderība un arī autora interpretāciju diapazons. Tā vienkārši ir jāidentificē kādu nosacījumu sistēmā un par to savukārt kādas valodas konvencijas ietvaros jāpaziņo gan skatītājiem – patērētājiem, gan profesionālajai videi.

Lai tas notiktu kā regulārs un pašsaprotams process ir jāpieļauj nepieciešamo zināšanu diapazona paplašinājums. Tas ir krietni vairāk kā fotokameras apkalpošanas operatora iemaņas. Tā ir izglītības kvalitāte, kura šķietami nav nepieciešama katru dienu. Tad pierasto

rīcību tradīcija mudina, ka var jau arī savu garīgo piepūli samazināt. Tai skaitā to atbildības apziņas piepūli, kura nevienā likumā nav paredzēta.

Lai sevi disciplinētu plašāka horizonta apgūšanai vispirms ir jāveic pašapziņas akcija, kas šādu rīcību pieļauj vai nepieļauj.

Ja mūsu pašapziņas pavisam bez pienākuma izjūtas skraidelē pa katram personīgi tuvākajiem un patīkamajiem tēlu vai sadzīviskas pieredzes krūmiem, tad profesionālās kopienas pozīcijas stabilitāte nemaz nevar notikt. Ja šī pozitīvā mērķa dēļ ir jāpārvar sava iedomība, tad tas arī jāpaveic vispirms un ir arī jāiemācās sakopt savu kompetenci nepārtraukti un turētu to sausu kā parunā par šaujampulveri.

Vilnis Auziņš

22.07.2015